

Het sociaal overleg in 2023 – Het jaaroverzicht

Een eigenzinnig jaaroverzicht van min of meer opvallende feiten en ontwikkelingen op het vlak van sociaal overleg, werknemersinspraak, sociale conflicten en collectieve arbeidsverhoudingen in de brede zin van het woord. Elke reactie is welgekomen.

Door Manou Doutrepont en Paul Soete

ONZE INFORMATIEBRONNEN EN HUN BEPERKINGEN

De bronnen van ons overzicht zijn in de eerste plaats de media. En het was te verwachten maar het blijft knagen. De pers besteedt veel meer aandacht aan sociale conflicten dan aan sociale akkoorden. De Belgische pers rapporteerde in 2023 een paar honderd conflicten. Een schril contrast met de meer dan 14.000 ondernemingscao's die jaarlijks worden gesloten.

Zelfs wanneer er stakingen zijn wordt weinig aandacht besteed aan de opvolging. Het is echt zoeken naar persberichten over de akkoorden die een einde maken aan open conflicten.

Ook wat gebeurt in de 100 paritaire comités en 64 paritaire subcomités krijgt zelden persaandacht. Informatie daarover moet dus uit andere bronnen worden gehaald. Dit gebeurt in beperkte mate door de administratie (FOD WASO). Maar voor de info over 2023 zullen we moeten wachten tot 2025 op het gedetailleerd tweejaarlijks rapport.¹

Op interprofessioneel vlak is het wel beter gesteld. De Nationale Arbeidsraad heeft zijn externe communicatie verbeterd. De activiteiten kunnen van maand tot maand worden gevolgd. Wat de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven realiseert blijft meestal in de schaduw.

Moet het ons dan verwonderen dat de burgers een beeld krijgen dat het sociaal overleg een moeilijk, conflictueel en weinig transparant proces is?

---

¹ Het laatste rapport is opgesteld door Guy Van Gyes et al. (2022). *Rapport over de resultaten van het sectoraal overleg in 2021- 2022*. Federale overheidsdienst Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg, Algemene directie Collectieve Arbeidsbetrekkingen, Brussel. Vergelijk dit tweejaarlijks ritme met de punctualiteit die de FOD WASO aan de dag legt om de cijfers m.b.t. de 61 collectieve ontslagen per jaar (in 2022) te publiceren. Op de website van de FOD WASO zijn de statistieken beperkt tot de arbeidsmarkt. Zelfs het belangrijk werk van de verzoeningsbureau's wordt niet in kaart gebracht.

Misschien is het een suggestie om aan de Nationale Arbeidsraad te vragen een jaarlijks verslag te maken over het overleg op alle niveaus.

INTERPROFESSIONEEL OVERLEG

DE KOOPKRACHTPREMIE ALS NUTTIG VENTIEL

De toepassing van de loonnormwet blokkeerde de conventionele loonsverhogingen in 2023-2024 maar garandeerde tezelfdertijd de automatische indexeringsmechanisme.

Dat bevroor het overleg in de Groep van Tien. De hoge spanningen riskeerden te ontsporen in brede sociale onrust die de sociale gesprekspartners niet konden ontmijnen. De Regering deblokkeerde de spanning door het systeem van de fiscaal gunstige koopkrachtpremie dat effectief fungeerde als ventiel.

De koopkrachtpremie consolideerde de coronapremie en bouwt verder op het cheque-systeem. Kan dit een blijver worden in de loonvorming? I.p.v. een onderhandelingsmarge te voorspellen voor recurrente loonsverhogingen, komt een model van verdeling van winst uit het verleden a.h.v. eenmalige premies, die op de koop toe (para)fiscaalvriendelijk zijn.

En voor de critici, we zijn daar, in tegenstelling met ons indexeringsmechanisme en loonnorm niet uniek in. Ook in Duitsland en Frankrijk bestaan systemen van fiscaal vriendelijke premie.

IMMATERIEEL CULTUREEL ERFGOED

Dit jaar organiseerden de vakbonden tien nationale of regionale betogingen en stakingen tegen het overheidsbeleid. De hoofdthema's waren de contestatie van de loonnorm en van het wetsontwerp betreffende het gerechtelijk betogingsverbod voor amokmakers.

Noot: gemiddeld zijn er elf nationale of regionale acties per jaar. Je zou kunnen spreken van een immaterieel cultureel erfgoed van ons land.

DE NATIONALE ARBEIDSRAAD ALS ROTS IN DE BRANDING

De Nationale Arbeidsraad publiceerde 58 adviezen en 3 rapporten. De interprofessionele sociale (gespreks)partners sloten 9 cao's. ([NAR](#)) We herhalen graag de commentaar van het VBO: *De sociale partners van de NAR laten opnieuw zien dat ze in staat zijn om punten van gemeenschappelijk belang te identificeren en weloverwogen akkoorden te sluiten over arbeidsrecht, ondanks het manifeste onevenwicht van de teksten die hen werden voorgelegd voor advies.* ([VBO](#))

SECTORAAL OVERLEG

KOOPKRACHTPREMIE: VOOR ELK WAT WILS

De koopkrachtpremie was de uitlaatklep voor de paritaire comités die anders niets anders om handen hadden dan het dagdagelijks beheer van cao's van bepaalde duur, zoals SWT en regelingen voor risicogroepen.

Opmerkelijk is dat elk paritair comité niet alleen een ander bedrag heeft vastgelegd maar ook nog een eigen definitie hanteerde van 'hoge winst' en 'uitzonderlijke hoge winst'. Dat maakte het niet gemakkelijk in ondernemingen met personeel dat onder meerdere paritaire comités ressorteert.

We kijken uit naar een evaluatie door samenwerking van de FOD WASO, RSZ en de Centrale Raad van het Bedrijfsleven. De volgende parameters lijken ons interessant:

- de dekkinggraad van de sectorale cao's in vergelijking met de tewerkstelling van de ganse privésector met een onderscheid tussen profit en socioprofit sectoren,
- de dekkinggraad van de sectorale cao's die een flexibele invulling toelaten op ondernemingsniveau,
- het aandeel werknemers dat een premie kreeg vergeleken met het totaal aantal werknemers die onder de toepassing van een cao vallen per sector met onderscheid profit en socioprofit sectoren,
- een beeld van de bedragen van de effectief betaalde premies,
- het aantal bedrijven waar de arbeiders, bij toepassing van sectorale akkoorden, een koopkrachtpremie kregen en de bedienden niet of vice versa.

OPLEIDING IN DE SCHADUW

Het individueel recht op opleiding was een druk onderhandelingsthema, dat jammer genoeg niet of weinig aandacht kreeg in de pers.

KLEINHANDEL REVISITED

De kleinhandel is vorig jaar door elkaar geschud door het faillissement van Makro, het opdoeken van de winkels van Mestdagh, de franchisering van de Delhaizewinkels en het offensief van Jumbo. Decathlon en Lidl kwamen ook in het nieuws.

N.a.v. het conflict bij Delhaize en de eis van de vakbonden tot harmonisering van de loonvoorwaarden is het sectoraal overleg lange tijd geblokkeerd geweest in de paritaire comités voor de zelfstandige kleinhandel (PC 201), foodketens (PC 202) en grootwarenhuizen (PC 312).

DIENSTENCHEQUES: OPZEG ZORGT VOOR OPHEF

Op de valreep van het jaar 2023 hebben twee van de drie werkgeversorganisaties die zetelen in het paritair subcomité voor de dienstenchequesbedrijven de cao betreffende de eindejaarspremie opgezegd. Het juridische effect van deze opzegging is beperkt tot werknemers die nog niet in dienst waren op het ogenblik dat de cao ophoudt van kracht te zijn. Dat neemt niet weg dat dit signaal van de werkgevers een schok geeft aan het overleg in deze sector.

NIETS NIEUWS IN HET LANDSCHAP VAN DE PARITAIRE COMITES

Geen nieuws zegt soms ook veel. Er is geen beweging aan de oppervlakte gekomen in de hertekening van de bevoegdheden van de paritaire comités.

Slechts één sector, de bouwsector, heeft werk gemaakt van de harmonisering van de aanvullende pensioenen voor arbeiders en bedienden.

ONDERNEMINGSOVERLEG

OPEN CONFLICTEN EN STAKINGEN

Als we de sectoren met de meeste stakingen in een rangorde zetten dan fietsen de openbare sector en de maatschappelijke dienstverlening in de kopgroep. Onderwijs, gevangenissen, spoor, regionaal openbaar vervoer, douaniers, sluiswachters, publieke omroep, brandweer, posterijen, OCMW's, vuilnisdiensten, Onem en Forem, mutualiteit, noodcentrale, kinderopvang, rusthuizen... Die organisaties kwamen allemaal in min of meerdere mate aan bod. Een speciale vermelding voor De Lijn met ruim meer dan 10 aparte vermeldingen, waarbij ze (wellicht voor het eerst) de TEC klopten.

In de privé-sectoren waren de sociale conflicten die de pers haalden, talrijker in de industrie dan in de diensten.

Maar de distributie kende een woelig jaar met meer dan anders open conflicten. Het aantal conflicten was zelfs zonder de Delhaize case bijzonder groot. Eén uitzondering: het faillissement en de daaropvolgende sluiting van alle vestingen van Makro verliepen zonder conflict.

Natuurlijk stak de Delhaize saga met kop en schouders boven alle andere ondernemingsconflicten qua vermeldingen. En was duidelijk de meest markante gebeurtenis van het jaar inzake sociale conflicten op ondernemingsvlak.

De meeste geciteerde stakingen waren wilde stakingen, zonder respect voor de procedure die de escalatie van een collectief conflict kanaliseert. De werknemers van de regionale vervoersmaatschappijen zijn hier kampioen in. Men lijkt dat normaal te vinden ondanks de formele afspraken om eerst beroep te doen op het verzoeningsbureau van het bevoegd paritair comité.

OPEN CONFLICTEN MET RESULTAAT

Met een meer positieve bril op was het **Ryanair** die primeerde, omdat daar eindelijk één of zelfs meerdere sociaal akkoorden konden worden gesloten, uiteraard niet zonder de nodige (in)spanningen van lange adem.

Ook op de positieve lijst te vermelden het akkoord inzake telewerk bij **ArcelorMittal** Gent, omdat dit een nieuw overlegdomein is en er voor het eerst in ons land rond dat thema een korte staking plaatsvond.

OPEN CONFLICTEN EN JURIDISCHE PROCEDURES

De directie van **Delhaize** reageerde tientallen keer op blokkerende stakingsposten door eenzijdige verzoekschriften in kortgeding om bij bevelschrift het vrij verkeer van werknemers, klanten en leveranciers te handhaven. Tot grote ergernis van de vakbonden.

De bediendenbonden **dagvaardden** Ryanair, ING en Decathlon voor het niet naleven van regels uit het arbeidsrecht.

Op vraag van de bediendenbonden statueerde het Hof van Cassatie dat een rechter niet mag oordelen of een cao die **kaderpersoneel** uitsluit uit het toepassingsgebied rechtsgeldig is of niet.

SOCIAAL OVERLEG IN ANDERE LANDEN

Andere landen zijn niet gezegend met een systeem van automatische indexering (Luxemburg, Malta en Cyprus zijn met België op dat vlak uniek) . De hoge inflatie heeft in de periode 2022 -2023 in het algemeen meer sociale onrust veroorzaakt. Daarmee zijn de andere landen op de schaal van sociale onrust gestegen en dichterbij ons land gekomen (Frankrijk buiten beschouwing gelaten). Zonder evenwel ons systeem van indexering over te nemen. Het is duidelijk geen innovatief exportproduct .

NEDERLAND

In vele bedrijven moesten de vakbonden stakingen organiseren om belangrijke loonsverhogingen in sectoren (bv. streekvervoer) en bedrijven te bekomen om de koopkracht te herstellen na een jaar van hoge inflatie. Spreken van een stakingsstorm, in Nederlandse termen, is allicht overdreven maar het scheelt niet veel. In vele gevallen kwamen de partijen uit op een loonsverhoging van ongeveer 12%. In een beperkt aantal

gevallen slaagden de vakbonden erin om in de toekomst lonen te koppelen aan de inflatie, bv. voor de werknemers van de vakbond FNV zelf.

Het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid publiceerde een [jaaroverzicht cao-onderzoek 2023](#). AWWN blokletterde: [eindevaluatie cao-jaar 2023: de lange termijn is zoek](#). Het Financieel Dagblad schreef op 4 januari 2024 'Cao-lonen stegen in 2023 tweemaal zo hard, toch bleef de koopkracht achter'.

FRANKRIJK

Frankrijk blijft zijn status als sociaal conflictenland waarmaken, met de talrijke betogingen en acties (meer dan 265) tegen de pensioenhervorming dus tegen de regeringspolitiek.

Meer vernieuwend en misschien trend zettend voor de sociale dialoog waren de acties en collectieve afspraken in de sfeer van de platformeconomie, zelfstandigen inclusief (Uber Eats, taxi en platformchauffeurs, ...).

Het Franse Ministerie van Werk publiceerde onlangs "[La négociation collective en 2022](#)". Christian Thuderoz maakte een [sociologische analyse](#) van het overleg in 2022.

DUIETSLAND

Deutsche Bahn had af te rekenen met meerdere stakingen. Dat was geen verrassing.

Een overzicht van de open conflicten leerde ons dat de Duitse vakbonden systematisch de techniek van de waarschuwingstakingen (Warnstreiks) hanteren.

UK

De werknemers van de sector van de **gezondheidszorgen en hulpdiensten** stredden voor de aanpassing van hun lonen. Idem dito in het onderwijs en het spoor.

ZWEDEN

Zweden kwam op het scherm door het conflict bij **Tesla** dat weigerde (en nog altijd weigert) collectieve onderhandelingen met de bonden aan te vatten. De vakbondsacties breidden zich uit tot het leveringscircuit van het automerk. De solidariteit van de Scandinavische landen viel op. Internationale acties met succes zijn een absolute zeldzaamheid.

VS

2023 werd aangekondigd als het 'Year of the Strike'. Maar eigenlijk moeten we spreken van de revival van de vakbonden en van het collectief sociaal overleg.

Meerdere conflicten met stakingen resulteerden in akkoorden. Vielen het meest op de lange stakingen van de scenarioschrijvers in **Hollywood** (5 maanden algemene staking), van de acteurs (4 maanden algemene staking) en van de werknemers van de autoconstructeurs van de **Big 3** (6 weken gerichte stakingen). De akkoorden bij de Big 3 hadden bovendien een 'overspill effect' naar de andere 'non unionized' constructeurs. Verder vermelden wij de vakbondsacties bij zeven ziekenhuizen in New York City, de pakjesdiensten, de casino's van Las Vegas, en Starbucks.

Microsoft had aangekondigd dat het zich neutraal zal opstellen als een groep werknemers in de Verenigde Staten een vakbond wou oprichten.

Apple was voor het eerst geconfronteerd geweest met collectieve onderhandelingen voor zijn winkelpersoneel.

EUROPESE LUCHTVAART

Stakingen zijn schering en inslag in de luchtvaart. Het zijn ofwel de piloten, ofwel de cabinepersoneelsleden of het grondpersoneel dat staakt. In 2023 was het niet anders. In Frankrijk alleen al zijn er vorig jaar meer dan 4.000 vluchten geannuleerd en 24.000 vertraagd. ([Up in the sky](#))

STAKINGSRECHT

In België en ook in andere landen is er animo rond het stakingsrecht en collectieve acties.

BELGIË

In België reageerden vakbonden verbolgen tegen de rechtspraak in kort geding om blokkerende stakingsposten te verbieden.

Het Belgische Hof van Cassatie zette de deur op een kier open voor de aansprakelijkheid van stakers en van werkgevers die geconfronteerd worden met een staking.

Het Grondwettelijk Hof oordeelt dat het decreet dat voorziet in een minimumale dienstverlening bij De Lijn verenigbaar is met de syndicale vrijheid en het recht op collectieve actie.

ANDERE LANDEN

In **Finland** wil de regering politieke stakingen en solidariteitsstakingen verbieden.

Onevenredige stakingen lokten reacties uit. De **Britse regering** sleutelt aan een minimum dienstverlening.

De **Franse overheid** heeft de stakingswetgeving voor luchtverkeersleiders aangepast. Personeelsleden met een essentiële rol moeten voortaan minimaal twee dagen vooraf aangeven of zij meedoen met een staking.

EN NOG EEN PAAR MARKANTE FEITEN

Het conflict met de geblokkeerde chauffeurs van vrachtwagens uit het Oostblok in **Gräfenhausen** waarvan de lonen niet werden uitbetaald door de Poolse werkgever hoort zeker tot de markante feiten van het jaar 2023.

Het **VRT-personeel** staakte omdat het verbod kreeg om nieuws over de VRT te melden.

De wereld van de **voetbal** was het speelveld van stakingen. De Canadese en Spaanse vrouwelijke voetbalspeelsters strenden voor meer loon . De Belgische scheidsrechters voor betere loonvoorwaarden.

Het was even schrikken toen er een stakingsdreiging was net voor de kerstperiode bij de **whiskyproducenten** in Schotland..

In Nederland wordt elk jaar de moedige stakingen in oorlogstijd in herinnering gebracht, m.n. **de staking in het jaar 1941** tegen de Duitse militaire bezetter. Maar in België krijgen de stakingen in hetzelfde jaar tegen dezelfde bezetter geen aandacht.